

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII.

V Ljubljani 15. maja 1868.

List 10.

MAJNIKU.

ak so vendar mili, jasni
Dnevi tvoji majnik krasni!
Kdo se te ne veseli?
Cvet pri cvetu se razvija,
Radost milo v serca vliva,
Vsa narava se noví.

Tice so že iz daljave
K nam prišle nazaj v dobrave,
Da pojejo pesmice.
Gora vsa je že zelena,
Góla trata ni nobena,
Pražnji pert odeva vse!

Serce tužno zdaj ne plakaj,
Bolečine si ozdravljaj,
Ki te mamijo še zdaj!
Razvedrui se zdaj z naravo,
Stvarniku prepevaj slavo,
Majnik vabi te na raj!

Fr. Papler.

Spisje v ljudski šoli. *)

Ljudska šola odgojuje in izobražuje učence za splošne
okolščine v življenji, h katerim se šteje tudi to, da človek z na

*) Ker je ta sestavek v „letnem sporočilu mestne glavne deške šole v
Ljubljani“ nekemu našemenemu „Einsenderju“ v „Laibacherici“ 6. t. m.
še le sedaj o volilnem gibanji toliko presedal, da je „Tov.“ in nje-
govega vrednika in še celó Šentjaponsko šolo obrekoval in jezno pikal, —
ga čast, bralcem pokažemo vsega, da sami sodijo, ali je res toliko hudoben!

Vredn.

svoje misli dobro zbirati in zapisovati; tega se pa mora človek, kakor vsake druge reči, učiti in vaditi. Urnost v tej vednosti se imenuje pisava ali z gerško besedo „štil“ (Styl), kar pomenja čertalnik, s katerim so nekdanj v naj starejših časih na voščene ploščice vpraskovali ali pisali čerke in podobe. Kakoršen je bil čertalnik, tako je bilo tudi pisanje — debelo ali tanko. Pozneji so pa z besedo „štil“ zaznamovali tudi, kakošno je in koliko velja pisanje po pravi znotranji vrednosti.

Namen, ki ga imamo pri spisovanji, je dvojen: ali komu kaj naznanjamo, kar bi rad vedil, ali bi mogel vediti, ali pa obdelujemo in ogrevamo njegovo serce, in mu budimo občutke; prvo se imenuje navadno, prosto pisanje ali proza, drugo pa je pesmeništvó, pevska umetnost ali poezija. Navadno pisanje mora biti razločno in natančno; pesmeništvó pa ljubi umetne izraze, ter govóri v podobah in v vsakoverstnih prijetnih in resnih glasih, da greje in vnema znotranjega človeka. Prvo in naj bolj potrebno je navadno, prosto pisanje, in le s tem se ljudska šola naj več pečá, akoravno tú pa tam po svoji moči in priliki tudi ne prezira krasnih pesmiških cvetic, ter jih skerbno goji v mladinskem vertiču.

Kako koristno in potrebno je, da človek zna svoje misli dobro zapisovati, drugim naznanjati, ali pa jih tudi hraniti za svoj spomin, to lahko vsakdo vidi v vseh svojih okoliščinah v življenji. In kje bi se človek drugej tega naučil, ako ne že mlad zraven drugih nauk v šoli? Današnje šole spoznavajo bolj kot nekdanje, kako imeniten je nauk v spisovanji, in ga tedaj tudi bolj in vse bolj obdeljujejo. Nekdanj so učitelji v malih šolah učence učili brati, pa še ne s pisnimi čerkami, temuč samo z natisnjenimi; in če so jih toliko navadili, da so otroci brali kaj iz katekizma ali iz evangeljskih bukev, če so že kaj tega razumeli, ali ne, so bili zadovoljni, in so mislili, da so v šoli že dovolj storili. Sedaj je drugače. Šolski mejnik se je prestavil dalje dalje od nekdanjega starega. Otroci morajo znati zraven branja tudi pisati, in sicer ne le samo podpisovati svoje imé, ali kaj prepisovati iz predpisa, ali iz kake knjige; temuč morajo se vaditi, da znajo misliti, potem svoje misli lepo vredovati in razločno zapisovati. Svoje misli zapisovati ali sploh dobro spisovati pa ni ravno kar si bodi lahka reč. Otrokom (ali tudi navajenim odrasčenim) manjka

misli ali saj zbranih misli in besedi. Že nemški šolski možje so spoznali, kako težaven je ta nauk. Profesor Bonell (Neues Jahrbuch der berl. Gesellsch. für die deutsche Sprache, Band 2, Heft 4) pravi: „Die deutschen Aufsätze sind eine Marterzange für den jugendlichen Geist“. Učenci se morajo spisovanja veliko veliko vaditi. Kdor hoče spisovati, mora popred kaj vediti in znati. Otrok pa je že po natori navajen, da raji jemlje, kakor daje, in ravno za tega voljo mora šola neprenehoma skerbeti za to, da si učenci nabirajo mnogoverstnega dušnega blagá, s katerim si potem morejo pomagati v navadnem življenji. Otroci se morajo že v naj nježniši starosti, že prav od prvih nožic, vaditi vsako reč prav ogledovati, poznavati, imenovati in sploh od nje primerno govoriti in jo popisovati. Potem ko otroci že znajo brati, ne smejo nikoli kaj brati, česar bi ne razumeli; naj se o tem, kar berejo, pogovarjajo, in to s svojimi besedami pripovedujejo, in zadnjič naj od tega tudi kaj zapisujejo in z berilom primerjajo. Dalje se učenci vadijo sami reči imenovati in jih popisovati, in sicer: zapisujejo, kakošna, iz česa, za kaj ali čemu je kaka reč, kaj kaka oseba ali reč dela, in kaj se ž njo godí, in potem vse, kar se vé po tej verstí od kake osebe ali reči. Ko učenci reči dobro poznajo, jih tudi lahko primerjajo, ter zapisujejo, v čem ste si dve osebi ali reči podobne, in v čem si niste podobne. Po teh vajah pridejo na versto domači znani pregovori in sploh lepi izreki, ktere učitelj učencem naj pred kratko, pa jedernato razlaga, učenci pa potem zapisujejo, kaj pomenja ta ali uni pregovor ali izrek. Da si učenci naberejo še več blagá za spisovanje, morajo tudi vediti mnoge izraze v govorjenji, tedaj jim učitelj kaže, kako se ta beseda v tem ali unem pomenu različno rabi i. t. d. Za tem zapisujejo učenci, kako se kaka reč dela, kako je to pa uno bilo, kako se je izšlo, ali kako se je godilo. Po teh vajah pridejo na versto primerne basni in povesti, ktere učenci naj pred ustmeno, potem pa pismeno izdeljujejo. To je prva priprava za dobro pisavo. Drugi del tega spisja se prestopi na bolj težavno stopnjo. Učenci se vadijo spisovati liste ali pisma, v začetku prav kratke iz otroškega življenja, pozneji pa tudi razne druge, in ta stopnja, bi rekel, je naj težavniša, ker otrok more tvarino zajemati iz svojih moči in jo kazati drugim na razstavi. Zadnja stopnja spisnih vaj pa so opravilna in javna pisma, kakoršnih človek potrebuje v vsakdanjem življenji. Taki

spisi so: gospodarski in gospodinjski list, naročilna pisma, vozna pisma, ponudna pisma, prošnje, izpiski ali konte, pobotni in prejemni listi, dolžna pisma, prepustna pisma, nakazna pisma, pooblastila, pogodbe, spričala, očitna naznanila, poslednja sporočila ali testamenti i. t. d. Teh spisov se učenci naj več in naj bolje vadijo po dobrih zgledih, ki jih vidijo spisovati in razlagati v šoli, in ki jih imajo v dobrih pomočnih knjigah; *) zraven tega se pa morajo učenci tudi že nekako vpeljavati v navadno življenje, da poznajo saj nekoliko opravila in okoliščine, ki človeka zadevajo, za kar pa je že treba bolj zrelega uma, — in ravno za to se teh spisov vadijo že bolj odrasli učenci.

To je načert in namen vsega spisja v ljudski šoli, ktere-rega pa učenci nikakor ne dosežejo, če se v tem že zgodaj zgodaj in sicer prav marljivo in umno ne vadijo. Posebno skerb in težavo pa ta poduk prizadevlje v naših slovensko-nemških glavnih šolah, kjer se morajo učenci vaditi v dveh jezikih spisovati, — in če že Nemeč imenuje nauk v spisovanji pri svojih otrocih „Marterzange“, koliko večja muka je to učencem in učiteljem, ki se učé in učé spisovati v tujem jeziku! Veliko stori in premaga tu nevtrudljivo prizadevanje modrega učitelja in bistre glavice naših učencev, toda le prerado se pri vsem tem le še pokaže, da marsikteri učenec, ki doverši četerti razred glavne šole, ne zna spisovati ne po slovenski, in ne po nemški naj bolj potrebnih in naj ložjih spisov v življenji. Za tega voljo pri tem poduku učitelj ne dela nikoli preveč, — premalo pa kmali, in starši naj se nikar ne čudijo, če vidijo, da njih otroci v šoli in domá toliko pišejo in pišejo. A. P.

Stari in mladi Slovenec.

G.

Gadati.

O. Gadati mi služi v tistem pomenu, v katerem mi rabita glagola g a n a t i in g a t a t i, conicere, coniectura assequi, putare, proponere, vaticinari, in tako tudi glagolniki gadanije,

*) Glej tudi Praprotnikovo „Spisje za slovensko mladino“ (drugega pomnoženega natisa), ki je naprodaj v M. Gerberjevi založbi v Ljubljani. Vredn.

gananije, gatanije t. j. aenigma, vaticinium, problema, propositio.

S. Dasi knjižniki moji pisarijo že vse tri, vendar moram spoznati, da doslej še nobenega prav na tanko ne umém.

O. **G a d a t i** je iz scr. **g a d loqui**, in primerjam ga z **goditi**, russ. **g a s lo**, pol. **gadnać** lit. **goditi** conicere žadas sermo let. **gadati cogitare**. Iz tega je tudi **godū** (cf. rok-rek), **goditi**, **pogoditi** (sedare, placare, lat. tempus in temperare, temperies, tempestas), **godina** itd. (Nov. 1856).

S. O poslednjem sem že govoril (Jezičn. II, 4), in spominjam se o tej priliki, da je v Čes. Mus. I. 1852. razlagal nekdo iz **god-ždati**, **godnaŕi-goditi-gadati** polj. in luž. **godlo**, čes. heslo, slov. (Gutsman, Murko itd.) **geslo**, **Losungswort**, **Parole**.

Ganati.

O. **G a n a t i** proponere-ortum est e **g a d uti** **hahnati** e **hah** —, rus. **ugonuti** (**god**) coniectura assequi, nsl. **ugoniti**, **uganiti**, od tod **uganka** aenigma, **zagonka**, **zaganka**, hrov. serb. **gonetka**, **zagonetka**, **gonetalac**, **gonetnik** augur; nsl. **pacisci: uganjena** plača.

S. Poslednje mi je znano, in **uganiti** v pomenu: **zastavico rešiti**, **zadeti**, in **uganka** aenigma. — Tudi o teh je pisal moj Davorin (Nov. 1862), češ, da moramo pisati: „smo **uganjali**, ne pa **ugibali**“, — iz sanskr. **gan** reputare (putare izvirno: scindere, „putavit vitim“ Varro t. j. obrezal je terto, tedaj reputare zaznamljano prebirati, cf. nem. raten — rechnen — zahlen), toraj **ganati**, **uganjati**, **uganjka**, **rathen**, **errathen**, **Räthsel**, ne pa iz **genem**, **moveo**. — **Morebiti** je res, toda jaz tega sedaj še poterditi ne morem.

Gatati.

O. **G a t a t i** conicere, obscure significare; **gatū** kakar **gadūka** coniectura; **gatavac hariolus Wahrsager**, cf. goth. **qithan**, ahd. **quedan dicere**.

S. Jugoslovani rabijo to besedo velikrat, da vem vsaj njen pomen.

Gati.

O. Ravno tako pisarijo stsl. **gati** agger, nsl. **gat m. canalis**; **gata pons vimineus** habd. **zagata via angusta**, **zagatiti** (usta) obturare.

S. Metelko piše zagaten - tna - o herb; zagaten - tena - o verstopft; in zagatno vreme, sem čul, kadar je od juga in je človeku vse pretesno.

Gvozdi.

O. Gvozdi m. clavus, gvozdicī, nsl. zagvozda, zagozda in zaglozda cuneus.

S. Gvoz d, gvozdic - ec, gvozdič clavus Nagel; nasproti gvozd - gojzd - gozd silva. Omenim naj tega imena tudi, ker Čehi pravijo hvoz d - ik - iček a) Nagel; b) Nelke, Nelkchen.

Glavizna.

O. Glavica, glavije, glavīstvo, in glavizna, caput, capitulum, kar tvoje poglavje.

S. Nahaja se v cerkvenih in drugih Vaših knjigah, da bode na zbiro i meni.

Glagolati.

O. Tega imaš že v brizinskih spominkih: loqui, dicere, nunciare.

S. Slovníčarji so mi ga sploh ohranili, sicer ga rabim premalo, in poprijeti se hočem tudi Vaših: glagol, glagolnik rhetor, interpres, glagoljiv loquax, glagolīno adv. verbis — i dejstvinō.

Globa.

O. Dasi jo rabijo Rumuni, Serbi in Bulgari v pomenu mulcta (Geldbusse), vendar menim, da je tuja cf. alb. ghjobū Vermögen, Busse.

S. Zašla je že tudi med Slovence, in zadeva nas v djanji tako, da i besede globa t. j. kazen, pokora v dnarjih — pogrešati ne moremo. Temu, ki jo pobira, porečem kakor Vi nek daj: globnik, globar mulctas colligens.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Goré in reke.

O. Koroško mejí na sever na Solnograško in Štajersko, na vzhodu na Štajersko, na jug na Benečansko, na Goriško in

Kranjsko in na zahod na Tirolsko. Od teh dežel jo skoro povsod ločijo naravne meje.

J. Kakšne so pa te meje?

O. Gôra ali reka med dvema deželama se imenuje naravna meja, da se razločuje od mejá, ktere gosposka stavlja med deželami. Na Tirolsko in na Solnograško so visoke gore, alpe ali planine, ravno tako tudi na benečansko in kranjsko mejo.

J. Ali so to take planine, kamor ljudje poleti živino na pašo gonijo.

O. V sredi Evrope, med Nemškem in Laškem od vz. s. vz. na z. s. z. je veliko gorovje ali dolg pas visokih gorá v nepretergani versti. Med temi gorami je veliko daljših ali krajših dolin, po katerih reke tekó; nektere tih segajo noter do srednjega grebena ali osredja teh gorá,; vzrastki in doline so pa na laško stran krajši. Na zahodu in vzhodu se gorovje na jug razširja tako, da med Laškem in Francoskem sega do sredozemskega morja, na drugi strani (na vzhod) se pa polagoma spušča v ogerske ravnine in do jadranskega morja, in tako oklepa laški polotok. Dolgo je to gorovje od zahoda na vzhod višje od 110 milj; široko pa od 20 — 30 milj, na vzhodu še celó 40. To velikansko gorovje se imenujejo Alpe ali Planine. Razdeljujejo se pa v vzhodne in zahodne pri gori Rešen, ktera je med Švicarskem in Tirolskem. Skoro dve tretjini spadate k svetu srednjega pasa Planin, (Central - Alpenkette,) druga tretjina pa k svetu južnih Alp.

J. Kteri pas pa se imenuje osrednji pas?

O. Rekel sem že, da to gorovje sega vz. s. vz. na z. s. z. Od tega poglobitnega pasa pa grejo vzrastki ali bolj na severno štajersko in Avstrijansko, ali bolj na jug, na Kranjsko, in naprej v primorje. Osrednji pas je tedaj v sredi med severnimi in južnimi Planinami.

J. Pa čemu je toliko visokih gorá na svetu; koliko več ljudi bi živelo, ko bi ne bilo takih visokih gorá?

O. Ko bi visokih gorá ne bilo, bi ljudje po širokih in prostornih ravninah ne imeli vode, in kjer vode ni, tam ne morejo živeti ne ljudje, ne živina. Iz hribov pritekajo naši potoki in reke, in kedar je že pri nas huda vročina in se manjši studenci že posušé, se taja po visokih gorah led in sneg, in tako so tedaj te gore prava zaloga za vodo.

Kaj je vse po gorah, sem ti že razlagal. Če vse to premisliš, ne boš rekel, da so gore tako nepotrebne ali še celo škodljive na svetu. Da si boš ložnji zapomnil, hočeva razdeliti hribe po Goratanu v prvotne in južne Alpe.

1. Pragorne ali prvotne Alpe so Dravi na levo, in zagrinjajo ves sever in nekoliko tudi osredok dežele. Do prelaza ali sedla Kačberga (Kačjiverh), po katerem pelje cesta na Solnograško in do jezerske doline (Lieserthal), se te Alpe imenujejo visoki Turi. Nekteri to besedo izpeljujejo od tovor, ker so čez te hribe tovorili. Po verhovih ali veršacih se ločijo Turi v več ogorij. Naj višji verhovi so: Veliki zvon 12.444' visok, orjaška piramida, ki jo obliva kolosalni lednik Pasterica (5 □ milj). Od Malega zvona (12.305') se neprerušeno veršé ledniki do Malniškega klanca: Hochnarr je 10.236' visok; Ankogl pa 10.291 s panogo Savlekom, razprostuje se do Drave in napolnuje tla med dolinami reke Malte, Jezere in Bele. Hafnerspitz je poslednji lednik alpski na vzhod, verh mu je 9684' visok, od njega molí odrastek Fassaunerrok najviš. ost. 8813' razgrinjaje se med dolinama reke Malte in zgornje Jezere. Prehod kačski je 5030' visok. Dalje proti vzhodu so ob meji z mnogimi razrastki murodravske Alpe ali kerške in labudske planine z več prelazi. Za reko Gorčico razprostira se proti jugu 4 milje na dolgo in 2—3 milje na široko lesnata in travna svinjska (Svinečka) planina (najvišji verhunc 6557'). Za obdanskim klanecem na jugu ob štajerski meji razprostirajo se st. Lenarske gore; verhunci so do 7000' visoki; paralelno derži ž njimi spojeni Golovec (naj višji verhunc 6759'), čegar naj niži odrastek verh sv. Magdalene, je še 3202' visok nad samo Dravo.

Med Tirolskim in Koroškim se razprostira od zahoda proti jugu pogorje Vogliško med dolinami rek Bele, Izele in Drave od Vel. zvona; prehod je samo po izelskem klanecu. Med Belo in Dravo so Kreutzekske gore, ki se z unimi skupaj derže; te nimajo prehoda. V zadravji je skupina Staffberška; za jezerom milstatskim je milstatska planina med rekama Kamnico in Jezero. Med Dravo, milstatskim jezerom in potokom trebenjskim je amberška planina; daleč vidljiva, lepa Visočica vzdiguje se nad jezerom osojanskim z verhuncem, visokim 6627'; med zgornjo Kerko in Zaberdom je knježevaška planina, spojena s planino bukovško; njej nasproti je

št. Vidska planina. Alpa kerška je med rekama Kerko in Ušnico naj viši verhunec Holm. *)

P a š n i k.

Zakaj naj se učitelj vedno izobražuje. Učitelj naj se vedno izobražuje, ker tako tirja njegov imeniten stan. On ima prevažno nalogo, da mladino in po tej národ izobražuje. Kdor pa hoče druge izobraževati, se mora tudi sam izobraževati. Učitelj se primerja luči, ki v temi sveti in razširja svetlobo. Da luč more svetiti, ji je treba olja prilijati — Če učitelj hoče drugim svetiti, si mora za to nabirati vedno novih moči; ako ne, pa onemore, kakor svetilnica, ki ji primanjkuje olja. Vsaka reč na svetu je tako vstvarjena, da se širi in množi po nabiranju drugih delov; tudi pri človeškem umu je tako. Človek premišljuje, prevdarja reči, ki so okoli njega; posluša in pozveduje, kaj drugi bolj umni in skušeni o tej in uni reči menijo in pripovedujejo, in tako si širi svoj umski krog. Iz takega napolnjenega kroga pa se zajema in daje drugim, ki potrebujejo enakih vednosti i. t. d. Vsak človek se mora toraj vedno bolj izobraževati, — koliko bolj pa mora za svoje izobraženje skerbeti tisti, ki ima sveto dolžnost, da druge izobražuje. Učitelj naj se tedaj vedno izobražuje. Iv. Z.

Koristne reči.

Podlasica.

Spisal J. Sajè.

Sploh se toži, da se miši vedno bolj množijo in kmetovalcu delajo škodo na polji, v gojzdu, na vertih in celó po

*) Kdor bere, kar „Tovars“ prinaša o zemljepisji, lahko zapazi, da smo tukaj naredili velik presledek; preden se namreč zemljepisje tako daleč do deželnih mej, rek in gorá more razlagati, poznati mora učenec zemljevide. Tedaj bi bil imel naš list razlagati, kako se goré, reke in vode i. dr. na popirji narisa, tedaj tudi prinašati priloge, kako se to ali uno kaže, ker prazno je vse podučevanje brez počitanja. Ker pa takih prilog naš list sedaj še ne more prilagati, sej nam še — zavoljo malega števila naročnikov — z muzičnimi dokladami tesno hodi, zavračamo častite gg. učitelje na druga enaka dela, ktera to obdeljujejo. Nam rabi „Lehrbuch der Geographie von Theodor Schacht. Mainz 1867. Verlag von Kunze“. Gore in reke, od katerih govorimo, se najdejo v Kozlerjevem zemljevidu. Vsak učitelj bo vedil iz našega zemljepisja toliko poznati, kolikor je v njegovih okolnostih naj bolj potrebno. Vredn.

hišah. Če prevdarjamo, od kod toliko miši, vidimo, da imajo te škodljive živali vedno manj sovražnikov, ki bi jih zatirali. Stvarnik je skerbel za to, da se nobena škodljiva žival preveč ne pomnoži, ali kjer človek sam uničuje to razmero, se vé da je to njemu samemu na škodo. Med mnogo živalimi, ki preganjajo in lové miši, je podlasica (Wiesel; *Mustela vulgaris*) naj prva in za to tudi naj bolj pripravna, in ravno to živalico ljudje radi preganjajo in moré, nekaj zavoljo tega, ker jim včasih podavi kako jarico ali sim pa tje kakega domačega zajca, pa tudi zato, ker je pogumna, da celó proti človeku piha in se terdovratno brani, in ravno zavoljo tega imajo ljudje tudi mnogo vraž o tej živalici. — Podlasica živi naj raji v grobljah, v ljuknjah pod zemljo, kjer naj raji gre za mišimi in podganami. Morí tudi kertice, ki podjedajo drevesne korenine in škodujejo tudi drugim rastlinam. Podlasice tedaj nikar ne preganjajmo, akoravno nam včasih kaj ukrade, pa nam to redko in malo škodo prav dobro vračuje.

Cveticice.

Spisal Ivan Tomšič.

Kaj bi bila zemlja človeku drugega, nego gola, prazna puščava, ako bi ne bila nastlana z raznoternimi cveticami, ki se z njegovim življenjem nekako vjemajo, ki so mu v vseh dogodkih njegovega življenja mile ljubice, govoreče mu v raznih jezikih, sedaj milo, sedaj ganljivo na srcé. Da! brez cvetic si jaz nikakoršnega veselega življenja na zemlji misliti ne morem; ako gledam travnike, polja, livade, goré, holmce, gojzde itd., brez cvetic, bi bili prazni in mertvi, ako bi bili še tako lepo vstvarjeni in izbrani. — Imamo štiri letne dobe, in vsaka letna doba ima svoje cveticice, ktere nas po zimi v sobah v našaš zato napravljenih posodah razveseljujejo. — Komu veselja serce ne igra, ko najde po hudi sneženi zimi perve milice: bele zvončike, trobentice, marjetice, beli lapuh, beli in zeleni teloh, in kako se še imenujejo vse ove naznanovalke vesele pomladi! Ž njimi vred nastaja veseleja in prijetniša doba; ž njimi vred oživlja se vsa narava. Ta in uní zapušča svojo samotno sobo, ter hití v oživljajočo naravo iskaje modrih prijetno duhtečih vijolic. In kako krasni so zopet holmci, ki odložé svoj beli zimski plašč in so potreseni z modrimi, belimi in rumenimi pomladanskimi cveticami!

Kmali je prerojena vsa narava, in zemlja razgrinja lepi praznji pert. Otroci skakljajo veseli po polji in travnikih, ter si nabirajo raznih cvetic, ktere vežejo v nježne šopke in vence. Nedolžne deklice pletejo vence iz modrih plavic, ktere se k njihovim rumenim kitam kaj krasno podajo.

Skoraj vsako slovesnost obhajamo z nježnimi cveticami. Tam deklica pléte venec iz naj lepših cvetic, da ga bode podarila svoji ljubi sestrici za god; tam zopet druga s svojim malim bratcem nabira cvetice za rojstni dan svoje drage mamice ali pa skerbnege očeta. Tù pletejo šopke ali pa vence očetu, ali materi, stricu ali teti, učitelju ali gospodu duhovniku, prijatelju ali prijateljici v hvaležni spomin.

Kaj pomenja tolika druhal otrok tam po polji in po cve-tečih travnikih! Nabirajo si cvetice za prelepi praznik sv. Telesa, da bode ž njimi pri procesiji potresali; jutri je Kres, ktere-ga nikoli ne praznujemo brez cvetic.

Kaj delajo pridne deklice tam v vertu danes tako zgodaj? Nabirajo naj lepših cvetic za šopke in vence; danes bodo peljali nevesto Milico v cerkev, in treba je precej lepo število šopkov in vencev za mlade svate in berhke družice.

Tam se delajo zopet slavoloki, ovenčani s tisučernimi cveticami; obhajal se bode namreč spomina vredni dan za vso faro, kajti jutri bodo spremili v cerkev mladega duhovnika, da bere prvič sveto mašo. — Kako lepo so danes napravljeni ol-tarji v cerkvi, ali to pa uno znamenje na poti! Kaj neki vse to pomenja? Danes je praznik tega ali unega svetnika, te ali une svetnice, ktere god ne obhajamo nikoli brez lepih cvetic. Ali si videl že kje meseca majnika podobo presvete Matere v vélikem ali stranskem oltarji brez pomenljivih cvetic? Ali si videl kakšno znamenje poleg ceste ali na polji, da bi ne imelo o poletnem času nobenega šopka, nobenega venca? —

Cvetice nas pa tudi spremljajo kot naj mileje in zvestejše naše družice od zibeli do groba. Da, še celó na mertvaški oder in na černi grob devljemo in zasajamo svojim znancem in prijateljem cvetice v znak priserčne ljubezni. Le stopimo na pokopališče, in prepričali se bomo, da je res tako. Vsaka mo-gila ima svoje cvetice, in ako najdemo vendar le sim ter tje na vertu tihega miru in počitka kak krajček, ki nima cvetic, nam je to gotovo znamenje, da tù počiva kdo, ki nima

nikakovega znanca več med živimi ali v obližji, da bi se ga spominjal in mu sadil cvetice. Le poglejmo cvetice, ki rastejo na grobéh, in našli bomo žalostne in vesele obrazke, ki z nami vred žalujejo, pa zopet druge, ki nas tolažijo, da bo naš dragi, po katerem ravno milujemo, enkrat prišel iz groba, kakor se prikaže nova cvetica o veseli pomladi. Tam je beli limbar v znamenje, da je deklica umerla v naj lepšem cvetji mladega življenja. Vsaka cvetica nam kaj drugega pripoveduje; z nami vred žaluje, in nas tolaži, da naj ne žalujemo, ker tudi mi bomo zapustili dolino solzno, da se prebudimo med svojimi ljubimi, po katerih sedaj grenke solzé prelivamo. Ali nam znabiti cvetice ne poterjujejo resnice ovih besed? Tudi cvetice usahnejo in — ni je več lepe zemske podobe, nad katero se je radovalo naše sercé. Pa počakajmo malo, niso ne zamerle za vselej; prišla bode vesela pomlad, in prikazale se nam bodo zopet na novo še v lepši in prijetniši obliki.

Cvetice imajo različne barve. Nahajamo namreč bele, sive, črne, višnjeve, modre, zelene, rumene, rudeče in pisane cvetice. Bele cvetice so nam slika nedolžnega in čistega življenja; modre nas spominjajo na sinje nebo, kamor se moramo večkrat ozirati in priporočevati nebeškemu Očetu, sej tudi one imajo svoje nježne glavice proti nebu obrnjene. Tamne cvetice nas spominjajo smerti in pa črne tamè brezbožnega življenja. Zelena je obleka življenja, ona je podoba pravega veselja. Zeleno obleko ima naša mati zemlja, in belo je njeno tiho oblačilo. Zelena je barva vesele pomladi. Zeleno razgrinjalo ima mati zemlja, kedar je v naj večem veselji pomladnega življenja. Sinje ali modro je nebo nad nami in znabiti tudi rajski strop popolnoma vstvarjenih bitij, ki so veliko več, nego mi zemski prebivalci.

Ni ga človeka, da ne bi maral prav nič za nježne cvetice, in da bi se kar nič ne brigal za tiho, nedolžno veselje, katero mu je narava na vsakem potu naredila. In kdo bi tudi ne ljubil milih cvetic! Kteri čutiljiv človek bi šel mimo nježnih, pisanih milic, da bi si ne bil saj ene vtergal in si je ne djal v nederje ali za klobuk! — Cvetice povekušujejo naše veselje, lahkajo naše bolečine, ter so, bi rekel, nebeški krilatci, ki nam govore v vseh mogočih jezikih. V cveticah gledamo zgubljeni raj, in one so, ki nas še v poznih letih spominjajo ve-

selih mladih let. Prijazno se nam smehljajo, spominjevaje nas nedolžnosti in onih sladkih čutil, ki smo je imeli kot nježni, majhni otroci. — Gotovo bi bilo žalostno, ako bi ne bilo drobnih ptičkov, ne veselega petja in žvergolenja; ako bi ne bilo pridnih, marljivih bučelic in lepo pisanih metuljev. Še veliko bolj žalostno bi pa bilo, ako bi ne imeli raznobojnih cvetic, brez katerih si ne moremo misliti vesele zemlje.

Upas ali strupeno drevo.

Spisal *Bogomil Terzinski.*

Upas je najviše drevo v gozdih Jave; zraste brez vej 70 — 80 čevljev visoko, in ima neki sok v sebi, ki na kožo kanjen, napravlja hude bolečine, in ki je z drugimi škodljivimi rečmi zmešan, zelo strupen. Malajci ga rabijo, da ž njim strupe pušice. Kogar taka pušica zadene, ga začenja po udih tergati, in kmali umerje. Ako se njegova skorja nareže, teče iz nje sok, ki se na zraku sterdi.

Hitri in strašni nasledki njegovega strupa so v jutrovih deželah sploh znani, in pripoveduje se o tem veliko tragičnih pripovedek. — Neki angleški natoroznanec to drevo tako le popisuje: „Upas (*Antiaris toxicaria*) raste na jutranji strani otoka Jave, in se šteje v 21. razred Linnè-ove sisteme. Moške in ženske cvetke so ne daleč ena od druge na eni in tisti veji, ženske navadno nad moškimi. Piskerc (kelih) možkih je iz več, opeki podobnih, ena verh druge ležečih luskin, sestavljen; končiči (*Staubfäden*) so kratki, in stojé na cumu podobni plodnici (*Fruchtboden*), sad pa je podolgast. To drevo, najviše v javanskih gozdih, ima valjasto deblo in raste brez vej 60 — 80 čevljev visoko navpik. Pokriva ga bela skorja, ki je spodaj pri starih drevesih palec debela. Po zarezi v to skorjo se dobi strupen sok, kterege je veliko pod zgornjo kožico skorje. Iz notranje kože mladih dreves napravljaajo ondotni prebivalci neko tkanino, s katero se pri delu na polji pokrivajo. To oblačilo jim pa večkrat napravlja neprenesljivo terganje. Ako grejo otočani mimo gozdov, kjer upas raste, hodijo kolikor mogoče, daleč od njega, ker se bojé kožnih bolezni, ktere se bojada od njegovega sopuha napravljaajo. Ako pa drevo ni posekano in skorja ne zelo poškodovana, približa se mu človek lahko brez nevarnosti. Germi in vsakojake rastline rastejo okoli njega, kakor okoli vseh drugih dreves.

Za pripravljanje upasovega strupa, denejo prebivalci onih krajev v kako posodo okoli dveh funtov strupa, ki ga morajo pa vselej en dan pred dobiti, k temu še nek česnov in čebulin sok in dobro stolčenega črnega popra, ter vse to dobro zmešajo. Prikazki bolezní po ranjenji s temi pušicami so navadno močno terganje po udih, slabost, večkratne omedlevice, težko sopenje, kerč in slednjič smert. Ta strup dela menda samo v kervini sistemi; kri zapušča popolnoma bolnikovo telo, in se zateče v velike persne posode“.

Rumpf pripoveduje o tem drevesu sledeče: „Njegov sok je prilepljiv, grenek in rumenkast; sok mladik pa bel, in je oni strašni strup, s katerim po celi Indiji orožje ostrupujejo, ktereга se evropejski vojaki veliko bolj bojé, nego pušek. Pod drevesom ne raste nič trave, in tice, ki se nanj usedajo, so vertoglave, in pogosto popadajo mertve na tla. Pod njim stanuje neka rogata kača, ki kakor golob gruli; drugi pravijo da je zmaj. Drevo raste povsod le kake dva do tri dni od brežin, kjer samo divjaki prebivajo in kamor redkokrat kak Evropejec pride. Približati se mu je le mogoče s suknom zagernjeno glavo, da nič soka na njo ne kapne, ker velike oteklíne nareja. Strup je še huji, ako se zmeša z zeliščem lampujangom (Lingiber zerumbet), ktereга ljudje v salati jedó. Zoper pušice, ki so s sokom tega drevesa ostrupene, potegnejo evropejski vojaki čez svojo obleko neko poveršnjo sukno iz španskega usnja. Strup le takrat umori, kedar med kri pride; na koži samo otekljino napravi in je še celó dober zoper pikanje strupenih rib in skolopenderov. S slabejim strupom umorjene zveri ljudje brez nevarnosti jedo. Zvedelo se je od vjetih makasarskih žen za nasprotni strup, ktereга sok mora zavdani požirati, ako je pa kje ranjen, na rano pokladati. Ozdravljenec se mora več časa ogibati močnih pijač, in tudi ne sme težko delati“.

Leschenault nam pripoveduje, da je videl nekega Javanca na to drevo plezati, da bi si bil cvetja natergal. Naredil je zato na več krajih zareze v drevesno kožo. Komaj je priplezal 25 čevljev visoko, mu je že začelo slabo prihajati, in moral je nazaj. Zeló je otekel; merzlica ga je tresla, in je bil več dni bolan. Nekemu drugemu pa, ki je verh drevesa prišel, ni bilo čisto nič.

Od strupne doline na Javi nismo imeli do najnovejših časov pravih naznanil. Nekteri so terdili, da je upas, ki zrak okužuje, zopet drugi, kar je verjetneje, da izvira pustota v tej dolini od izliva ogljene kisline. Dragotin Chambell, ravnatelj medicinskega zavoda Fortes Malborough na Sumatri, pripoveduje sledeče: „Na potovanji po sredini dežele, na uni strani Bengalskega sem večkrat videl upas. Nasledki njegovega strupa so veliko manj strašni, nego ljudje mislijo. Drevo samo na sebi nobenemu ne škoduje. Jaz sem počival v njegovi senci, ne čutivši naj manjih bolečin. Več tičev je na njegovih vejah sedelo. Res je, da pri njegovih koreninah trava ne raste, to je pa tudi pri več drugih drevesih“. Tako različna so opazovanja in misli o tem čudnem drevesu.

Starost nekterih rastlin.

Različno starost imajo rastline na zemlji. Nekatere preživé komaj nekaj ur, druge živé od solnčnega vzhoda do zahoda, zopet druge nekaj dni, tednov i. t. d. Med rastlinami pa so nektera drevesa, ki so po tisuč in še več let stara. Drevesa barbab na Senegelskem so stara 5 — 6000 let. Pri Oksaki v Meksiki je cipresa, pod katero je Ferd. Cortez šotoril; pravijo, da je že čez 6000 let stara. Na Oljski gori je osem oljkinih dreves, ki imajo po obsegu 30' in so 50 — 60' visoki; pravijo, da so še od tistega časa, ko je še Kristus pod zjimi hodil. Na Angleškem so hrasti, ki so bili že pred 1066 leti vsajeni in jelša, ki jim štejejo že 2600 — 3000 let.

Dopisi in novice.

Iz slovenskih goric...? — (Učiteljeva volitev v Negovi.) Do 10. marca je bila razpisana učiteljska služba v Negovi. Oglasilo se je menda 13 prošnjikov, med kterimi so bili nekteri mnogo zaslužni in rodoljubni učitelji. Pri prvi volitvi je gosp. oskrbitelj negovske grajščine kot „Schulobmann“ hotel voliti nekega ponemčenega učitelja iz Radgone, pa mu je spodletelo; kajti drugi še vender nekaj pravicoljubni šolski odborniki tako krivične volitve niso mogli odobravati. Na velikonočni ponedeljek je bila druga volitva, in volili so, česar se nismo nadjali, necega podučitelja iz slovenskega Gradca, od kterega je nemško-graški arheolog že v nemškem Gradci rodoljubom pravil, da ga je moral pri neki priložnosti zarad gerdega psovanja slovenskega naroda ostro zavrnoti. Novi učitelj je rojen v Lembahu leta 1845. in učitelji od 31. oktobra 1863. Prosili so pa za imeno-

vano službo izvedeni učitelji, kateri že po 12, 15 in celo 20 let z dobrim vspehom mladino podučujejo. Je li to pravica? Negovčanje! kakor ste si postlali, tako bote ležali, a ne le vi, tudi vaši otroci.

(„Slov. Narod“.)

Iz pod Kuma. Povej mi kdo, kje so keabri letos! Menda so se zbalii prehuo oborožene vojske, ki jih povsod čaka. Naši otroci so se že davno veselili, in že sedaj komaj čakajo, kako jih bodo nabirali in prodajali, ali kebrov le ni. — Učencev imamo še sedaj polno šolo, akoravno se je že paša začela. Nauk za sv. spoved in obhajilo jih vsako leto derži, da ne zapuščajo šole popred, preden ne opravijo te kristijanske dolžnosti. Kaj bo li kmečke otroke k šoli vezalo potem, če se loči šola od cerkve? Marsikdo bo rekel, da bo potem ojstra postava ukazovala in silila otroke v šolo, toda skušeni smo in dobro vemo, koliko zamore naj boljša šolska postava tam, kjer ljudje ne gledajo na šolske nauke več, kakor toliko, da se otroci v šoli razun kerš. nauka naučé še samo za silo brati in nekaj pisati. Dobri za šolo vneti duhovniki so bili in so do sedaj pri nas edini, ki s svojo veljavo in z versko dolžnostjo polnijo kmečke šole in tako pomagajo, da se med ljudstvom širi prava zavest do šole in do prave olike. Tudi po novi šolski postavi bo menda ljudska šola klila le tam, kjer ne bode pešala lepa razmera — duhovnik in šola.

K.

Iz Ljubljane. Sliši se, da je ministerstvo za bogočastje in uk po nasvetu dunajskih učiteljev dosedanja šolska darila v javnih in posebnih ljudskih šolah odpravilo, in da naj se iz zavodov, ki so tu pa tam namenjeni šolskim darilom, napravljajo knjižnice za mladino.

— Jutri zvečer napravi naš verli Gerbec v deželnem gledišču svoj drugi koncert po prav zanimivem programu. Podpirajmo domačo stvar!

— Gospod dr. Jan. Bleiweis priporoča v „Nov.“ milim srcem ubogo vdovo učitelja Jož. Eržena. Tudi „Tov.“ mile dobrotnike prosi za njo in za njene zapuščene sirote.

— Mestno namestništvo v Pešti je vsem učiteljem mestnih ljudskih šol plačilo povikšalo. Vsaki prvi učitelj bode imel 1215 gold., vsaki zgledni učitelj 700 gold. in vsaki podučitelj 500 gold. letnega plačila, ktero pa se bo vsakih 5 let množilo za 50 gold. Mestna blagajnica ima zavoljo tega sedaj 12.880 gold. več izdajkov. Taka naredba učitelje bolj spodbuja, kakor pričkanje o šolskih zadevah i. t. d.

Listnica. G. F. P. v R.: Vaše pesmice imajo marsiktero dobro zerno, v obče pa jim vendar še manjka prave znotranje in tudi vnanje obleke; pesnik mora biti sam sebi prvi neprizanesljivi sodnik. — G. L. v Lj.: Ne bodite hudi, da vaše kritike ne natisnemo; zbudili bi z njo dolgočasen prepir, pa menda za „ne bodi ga treba“. — G. R. P. v Lj.: Hvala za sestavek; pride že na versto. — G. K. v C.: Vašega dopisa težko pričakujemo.

Odgovorni vrednik: 1704. DOUTYAN 0100. Tiskar in založnik: 10

— 000000 Andrej Praprotnik. 0001 010000 10 00 Jož. Rudolf Milic. 01